

УДК 343.985.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.35>

ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ ПОДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ З'ЯСУВАННЮ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ, ВЧИНЕНИХ З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ

Ісагова Н.М.,
аспірантка кафедри кримінального процесу та криміналістики
ННІ права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Ісагова Н.М. Окремі елементи події кримінального правопорушення, що підлягають з'ясуванню на початковому етапі розслідування вбивств, вчинених з особливою жорстокістю.

У статті на підставі системного аналізу норм чинного кримінального, цивільного та кримінального процесуального законодавства, наукових джерел з криміналістики, кримінального та кримінального процесуального права, судової медицини та інших наук, а також на підставі системного аналізу слідчо-судової практики розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень про вбивства, вчинені з особливою жорстокістю, визначені обставини, що підлягають доказуванню у вищезазначених кримінальних провадженнях, а також обставини, що відносяться до події кримінального правопорушення, які необхідно з'ясувати на початковому етапі розслідування вбивств з особливою жорстокістю.

Визначено, що такими обставинами, окрім способу вчинення злочину у широкому розумінні, що включає в себе підготовку, механізм та приховання слідів злочину, є час вчинення злочину, його тривалість, місце вчинення злочину, обставини, що свідчать про те, що злочинець усвідомлював, що він завдає потерпілому особливих фізичних страждань, шляхом заподіяння великої кількості тілесних ушкоджень, тортур, мордування, мучення, в тому числі з використанням вогню, струму, кислоти, лугу, радіоактивних речовин, отрути, яка завдає нестерпного болю, тощо), а також має бути з'ясований та доведений факт усвідомлення винуватою особою (злочинцем), що він завдає потерпілому психічних чи моральних страждань.

В роботі зроблена спроба розкритий зміст вищезазначених понять, а саме велика кількість тілесних ушкоджень, торттури, мордування, мучення, психічні, моральні страждання. Запропоновані процесуальні заходи (слідчі (розшукові) дії, судові експертизи), й криміналістичні методи, що мають бути проведені на початковому етапі розслідування та в результаті яких ці обставини можливо з'ясувати з великим ступенем ймовірності. Зроблено висновок, що оскільки мова йде про особливо тяжкий злочин, то всі кваліфікуючі ознаки цього діяння мають бути чітко визначені й закріплені у законі про кримінальну відповідальність.

Ключові слова: доказування у кримінальному провадженні, предмет доказування, методика розслідування злочинів, обставини, що підлягають з'ясуванню у кримінальному провадженні, досудове розслідування, початковий етап розслідування.

Isahova N.M. Separate elements of the event of a criminal offense to be ascertained at the initial stage of the investigation of murders committed with particular cruelty.

In the article, on the basis of a systematic analysis of the norms of current criminal, civil and criminal procedural legislation, scientific sources on criminology, criminal and criminal procedural law, forensic medicine and other sciences, as well as on the basis of a systematic analysis of investigative and judicial practice of investigation and trial of criminal proceedings on murders committed with extreme cruelty, the circumstances to be proven in the above-mentioned criminal proceedings, as well as circumstances

related to the event of a criminal offense, which must be clarified at the initial stage of the investigation of murders with extreme cruelty, are determined.

It was determined that such circumstances, in addition to the method of committing the crime in the broad sense, which includes the preparation, mechanism and concealment of the traces of the crime, are the time of the commission of the crime, its duration, the place of the commission of the crime, circumstances indicating that the criminal was aware that he inflicts special physical suffering on the victim by inflicting a large number of bodily injuries, torture, mutilation, torture, including using fire, electricity, acid, alkali, radioactive substances, poison that causes excruciating pain, etc.), and must also be ascertained and proven fact of awareness by the guilty person (criminal) that he is causing mental or moral suffering to the victim.

In the article, an attempt was made to reveal the meaning of the above-mentioned concepts, namely, a large number of bodily injuries, torture, mutilation, torture, mental and moral suffering. Proposed procedural measures (investigative (research) actions, forensic examinations), and forensic methods that should be carried out at the initial stage of the investigation and as a result of which these circumstances can be clarified with a high degree of probability. It was concluded that since we are talking about a particularly serious crime, all the qualifying features of this act should be clearly defined and established in the law on criminal responsibility.

Key words: evidence in criminal proceedings, subject of evidence, method of investigation of crimes, circumstances to be ascertained in criminal proceedings, pre-trial investigation, initial stage of investigation.

Постановка проблеми. Початковий етап розслідування вбивств, й, зокрема, вчинених з особливою жорстокістю, має надзвичайно важливе значення для всього процесу досудового розслідування й судового розгляду, оскільки саме на цьому етапі здійснюється виявлення, фіксація й вилучення матеріальних об'єктів, що в подальшому можуть бути визнані речовими доказами у кримінальному провадженні, з'ясовуються обставини, що в подальшому впливають на хід і результати розслідування, здійснюється пошук злочинця «за гарячими слідами» тощо.

Чинний КПК України містить положення, що визначає коло обставин, які підлягають доказуванню у кожному кримінальному провадженні (ч. 1 ст. 91 КПК України) [1], так званий, загальний предмет доказування. Разом з тим, очевидним є те, що зазначений законодавцем перелік є узагальненим і потребує конкретизації обставин в ході розслідування кожного виду кримінальних правопорушень, насамперед зважаючи на ознаки їх складу. Перелік таких обставин, що підлягають з'ясуванню в ході розслідування умисних вбивств, вчинених з особливою жорстокістю, очевидно є, з одної сторони вузьким, оскільки не охоплює п.п. 6, 7 ч. 1 ст. 91 КПК України, а з іншого – ширшим, ніж передбачений ч. 1 ст. 91 КПК України, оскільки містить не тільки доказові, але й проміжні факти, які необхідно з'ясувати у кримінальному провадженні. Не зважаючи на те, що всі елементи предмета доказування є важливими і обов'язковими для встановлення, на наш погляд, особливої уваги й наукового дослідження потребує саме подія кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України), визначення окремих обставин, які необхідно з'ясувати з метою його доведення.

Стан опрацювання проблематики. Проблематиці формування криміналістичних методик присвячені роботи таких відомих фахівців у сфері криміналістики, як В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, О.М. Васильєва, І.О. Возгріна, А.Ф. Волобуєва, В.Г. Гавла, І.Ф. Герасимова, В.А. Журавля, О.Н. Колесніченка, В.О. Коновалової, В.О. Малярової, Г.А. Матусовського, В.В. Матвієнка, С.П. Мітрічева, В.О. Образцова, М.В. Салтевського, М.О. Селіванова, В.Г. Танасевича, В.В. Тіщенко, Б.М. Шавера, В.Ю. Шепітька, Б.В. Шура, М.П. Яблокова та інших.

Слід підкреслити, що вищезазначена проблематика, а саме формування методики розслідування кримінальних правопорушень, була предметом монографічних досліджень сучасних вітчизняних вчених-криміналістів, зокрема, В.В. Тіщенко «Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів» (Одеса, 2007), Б.В. Шура «Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик» (Харків, 2010), В.А. Журавля «Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції» (Харків, 2012) та ін.

Формуванню методики розслідування умисних вбивств, тобто методики більш високого ступеня узагальненості, ніж видові методики, приділяли увагу в своїх наукових пошуках такі вітчизняні вчені-криміналісти, як В.П. Колмаков, Ю.П. Алєнін і В.В. Тіщенко, В.О. Коновалова, О.С.

Саїнчин, Ю.П. Аленін, Л.І. Аркуша, В.В. Тіщенко та інші. Разом з тим, наукові пошуки у сфері формування методики розслідування особливо тяжкого злочину – вбивства з особливою жорстокістю наразі майже не здійснювалися.

Метою статті є дослідити співвідношення понять «обставини, що підлягають встановленню» та «обставини, що підлягають з'ясуванню» та на цій основі визначити окремі елементи події кримінального правопорушення, які підлягають з'ясуванню на початковій стадії розслідування вбивств, вчинених з особливою жорстокістю.

Виклад основного матеріалу. В криміналістичній літературі наразі є сталою точка зору, відповідно до якої методика розслідування окремих видів злочинів, тобто видова криміналістична методика, містить одним із своїх елементів перелік обставин, які необхідно з'ясувати в ході досудового розслідування. Сучасні правники дотримуються єдності щодо позиції, відповідно якої для цілеспрямованого розслідування слідчий повинен у кожному кримінальному провадженні уявляти, що саме необхідно у ньому з'ясувати, тобто які саме фактичні обставини розслідуваної події повинні бути встановлені і у яких межах.

На наш погляд, не зважаючи на те, що деякі обставини, що підлягають встановленню, можуть бути подібними до обставин, що включаються до змісту елементів криміналістичної характеристики (наприклад, стать, вік злочинця, його попередні зв'язки із потерпілим, наявність або відсутність попередніх судимостей тощо), функціональне призначення цих елементів методики не збігається. Як слушно зазначив М.В. Салтевський, структуру криміналістичної методики не можна ототожнювати з обставинами, що підлягають з'ясуванню, оскільки усі обставини предмета доказування не можуть бути охоплені елементами криміналістичної характеристики, які в основному описують типові властивості і ознаки кримінального правопорушення, проте їх поєднання допускається [2, с. 230].

Етимологічне значення слова «з'ясувати» – це досліджуючи, робити ясним, зрозумілим що-небудь; визначати, встановлювати що-небудь на підставі певних відомостей, ознак; довідуватися, дізнаватися про щось [3]. Оскільки термін «з'ясувати» є ширшим, тобто таким, що включає в себе термін «встановлювати», до вважаємо за доцільне використовувати для позначення переліку досліджуваних обставин саме перший.

А.І. Кунтій, на підставі системного аналізу різних підходів до формування переліку обставин, що підлягають з'ясуванню у кримінальному провадженні, пропонує обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінального провадження про умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, об'єднати у три групи:

1) обставини, що стосуються події кримінального правопорушення. До цієї групи слід зараховувати: відомості про час вчинення злочину, відомості про місце вчинення злочину, відомості про спосіб вчинення та приховання злочину, відомості про знаряддя та про сліди злочину;

2) особистісні обставини: відомості про особу потерпілого, відомості про особу злочинця, відомості про наявність зв'язку потерпілий – злочинець;

3) інші обставини: вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання, обставини, що виключають кримінальну відповідальність чи є підставою для закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, обставини, що виключають факт вчинення підозрюваною особою іншого виду умисного вбивства (передбаченого ч. 1, 2 ст. 115 КК України, ст.ст. 117, 118, 119 КК України) [4, с. 82]. В цілому, запропонована науковцем система обставин, що підлягають з'ясуванню у кримінальному провадженні, є цілком обґрунтованою. Однак зауважимо, що, на наш погляд, окремі із обставин, віднесені науковцем до «інших обставин», за своєю сутністю є особистісними. Також, на наш погляд, слід розмежувати обставини, що стосуються особи підозрюваного та потерпілого, оскільки їх зміст є досить значним за обсягом.

Отже, вважаємо, що перелік обставин, що підлягають з'ясуванню в ході розслідування вбивств, вчинених з особливою жорстокістю, є наступним: 1) Подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення). 2) Відомості про особу злочинця. 3) Відомості про потерпілу особу, зв'язок «потерпілий-злочинець». 4) Обставини, що обтяжують та пом'якшують покарання. 5) Обставини, які є підставою закриття кримінального провадження. 6) Обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення) як обставина, яка входить до предмету доказування у кримінальних провадженнях про вбивства з особливою жорстокістю, на наш погляд, є визначальною та такою, що потребує системного криміналістичного аналізу її змісту.

З'ясування часу вчинення вбивства з особливою жорстокістю має суттєве значення, у тому числі, й кримінально-правове. Так, встановлення часового періоду, тобто тривалості вчинення злочину є істотним для кваліфікації та призначення відповідної міри покарання обвинуваченому. Вивчення матеріалів судово-слідчої практики переконливо доводить, що тривалість часового періоду набуває особливого значення в ході розслідування вбивств, оскільки якщо вони ймовірно вчинялися злочинцем тривалий час, то часто супроводжувалися особливою жорстокістю, тобто позбавляючи життя потерпілого, злочинець ймовірно здійснював глумління, мучення, мордування над жертвою, принижував її гідність, заподіював велику кількість тілесних ушкоджень тощо.

Окрім того, встановлення часу вчинення вбивства з особливою жорстокістю може визначити ймовірність вчинення злочину конкретною особою у визначений час, в тому числі, використовуватися для перевірки заявленого підозрюваним алібі, перевірки версії щодо використання злочинцем транспортних засобів до, під час та після вчинення вбивства. Окрім часу вчинення злочину, важливим є встановлення окремих часових проміжків перебігу різного роду супутніх обставин та злочинних дій (нанесення побоїв, вчинення насильницьких дій, подальше спалення трупа тощо). Тому час, тривалість вчинення злочину обов'язково встановлюються слідчим з метою обґрунтування версії щодо вчинення вбивства з кваліфікуючою ознакою – з особливою жорстокістю.

Слід зауважити, що час настання смерті, що визначається судово-медичним експертом під час огляду трупа на місці події, а згодом – в ході проведення судово-медичної експертизи трупа, часто є приблизним. Фактичні дані, зазначені судово-медичним експертом у висновку експерта слід співзвіставляти з іншими даними, що можуть міститися у матеріалах кримінального провадження та свідчити про час вчинення злочину – показаннями підозрюваного, свідків, даними з технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, даними, отриманими шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій. Таким чином шляхом системного аналізу вищевказаних фактичних даних можна дійти більш ймовірного знання щодо часу вчинення злочину, що розглядається.

Криміналісти вважають вихідним положення, відповідно до якого місце вчинення вбивства закономірно пов'язане з іншими елементами механізму вчинення цього злочину, насамперед, із особою потерпілого, злочинця, способом вчинення вбивства, залишеними слідами та ін.

Встановлення місця вчинення вбивства з особливою жорстокістю у переважній більшості випадків не становить значних труднощів, оскільки збігається з місцем виявлення трупа жертви. Як правило, це місце є джерелом значної кількості слідів, що свідчать про механізм вчиненого злочину, використані знаряддя вбивства, попередні стосунки підозрюваного і жертви тощо.

Разом з тим, непоодинокими є випадки, коли місце виявлення трупа жертви і місце вчинення насильницьких дій над жертвою, або окремих із цих дій, не збігаються. Тому у кримінальних провадженнях про вбивства, у тому числі, вчинені з особливою жорстокістю, місць події може бути декілька, при тому вони можуть бути рівнозначними. Наприклад, злочинні дії щодо потерпілої (*резонансне вбивство Оксани Макара, вчинене 09 березня 2012 р. в м. Миколаїв, кваліфіковане за п. 4 ч. 2 ст. 115 КК України*) спочатку вчинялися у житлі одного із обвинувачених, а саме вчинялися дії насильницького сексуального характеру, удушення руками, повторно – дротом, потім потерпілу віднесли на територію покинутої недобудованої поліклініки в центрі Миколаєва, де кинули в підвалі у яму зі сміттям та вчинили підпал простирадла, в яке була загорнута жертва. Таким чином, потерпілу зі слідами опіків 3-го та 4-го ступенів на 55% поверхні тіла та зі слідом зашморгу на шії було виявлено у ямі спаленого сміття [5].

Зважаючи на викладене, слід зазначити, що у кримінальних провадженнях щодо вбивств, вчинених з особливою жорстокістю, значимість дотримання принципів огляду місця події, зокрема повноти, об'єктивності та своєчасності, у тому числі, у випадках, коли виявлене лише одне із таких місць, важко переоцінити. Такий огляд потребує від слідчого та інших учасників певних аналітичних здібностей з тим, щоб змодельювати дії злочинця, співзвіставити виявлені сліди на місці виявлення трупа та сліди безпосередньо на тілі жертви.

Важливими обставинами щодо місця вчинення вбивства з особливою жорстокістю, що підлягають з'ясуванню, є освітленість місця вчинення вбивства, його віддаленість чи наявність поруч із цим місцем будинків, споруд, де могли бути очевидці будь-якого контактування злочинця і жертви, наявність на будівлях чи спорудах технічних приладів, що мають функції фото-, відеозапису та ін.

Спосіб вчинення вбивства з особливою жорстокістю (у тому числі підготовка до його вчинення та приховання, якщо такі мали місце), використані знаряддя та засоби вбивства, сліди злочину, які є обов'язковими елементами з'ясування в ході досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження, є значними за обсягом дослідження та заслуговують окремого висвітлення. Зазначимо лише про важливість системного аналізу комплексу виявлених слідів на об'єктах матеріальної обстановки під час слідчого огляду, слідів на трупі жертви, виявлених під час його огляду та судово-медичної експертизи трупа та відомостей, отриманих в ході проведення слідчих (розшукових) дій за участі підозрюваного, а саме допиту, слідчого експерименту, одночасного допиту підозрюваного та інших, раніше допитаних осіб, інших процесуальних дій. Методи аналізу і синтезу інформації, отриманої на початковому етапі розслідування, дають можливість висунути початкові версії про подію злочину, а також про осіб, які можуть бути причетними до його вчинення.

Важливими для з'ясування способу вчинення вбивства з особливою жорстокістю також є наступні фактичні дані:

1) має бути з'ясований та доведений факт усвідомлення винуватою особою (злочинцем), що він завдає потерпілому особливих фізичних страждань, шляхом заподіяння великої кількості тілесних ушкоджень, тортур, мордування, мучення, в тому числі з використанням вогню, струму, кислоти, лугу, радіоактивних речовин, отрути, яка завдає нестерпного болю, тощо). Тобто насамперед мають бути з'ясовані й доведені велика кількість тілесних ушкоджень, завданих потерпілому злочинцем усвідомлено, з метою завдання особливих фізичних страждань. Колегія суддів Палати з кримінальних справ Верховного Суду України в Ухвалі від 15 липня 2003 р. наголошує, що при цьому сама по собі множинність поранень при вбивстві не в усіх випадках свідчить про наявність такої кваліфікуючої ознаки, оскільки закон пов'язує останню не тільки зі способом убивства, а й з іншими обставинами, які підтверджують, що винний діяв з умислом, спрямованим на вчинення злочину з особливою жорстокістю [6].

Визначення кількості тілесних ушкоджень, яку можна вважати великою, на наш погляд, не є абсолютною, Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затв. Наказом Міністерства юстиції України від 26 липня 1995 р. № 255/791 та Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. № 6 [7] не містять такого визначення. На наш погляд, визначення кількості тілесних ушкоджень, яку можна вважати великою, органи досудового розслідування й суд здійснюють у кожному конкретному випадку. Так, наприклад, згідно вироку Апеляційного суду Чернівецької обл. 18 жовтня 2002 р. Ш. у своєму будинку під час вживання разом із Ж. та К. спиртних напоїв умисно вдарив останнього рукою в обличчя. У відповідь К. ударив Ш. а коли той упав на підлогу, з метою вбивства почав завдавати йому руками й ногами удари в життєво важливі органи (точна кількість ударів не зазначена – прим. наша), потім кухонним ножем заподіяв чотири різані рани в ділянці шиї та щелепи і при цьому відрізав вуха (зазначена точна кількість ножових поранень – 4 – прим. наша). Ж. також із метою позбавити Ш. життя завдав йому декілька ударів руками й ногами (кількість ударів зазначена як «декілька» – прим. наша) в ділянки розташування життєво важливих органів, а потім стрибнув на його грудну клітку, чим заподіяв численні переломи ребер справа і зліва (кількість пошкоджень ребер зазначена як «численні» – прим. наша), розриви капсули та паренхіми печінки (кількість розривів не зазначена – прим. наша). Внаслідок травматичного шоку від одержаних тілесних ушкоджень Ш. помер на місці вчинення злочину [6].

У іншому кримінальному провадженні за вироком Старокостянтинівського районного суду Хмельницької обл. від 05 лютого 2011 р. визначено, що злочинець наніс потерпілій не встановленим досудовим розслідуванням металевим предметом з ребристою поверхнею численних ударів у ділянку голови, поки вона не перестала подавати ознаки життя. У результаті вищевказаних дій злочинець завдав не менше 28 ударів у ділянку голови, не менше трьох ударів – у ділянку правого передпліччя, не менше одного удару – в ділянку лівої кисті.

В етимологічному значенні «тортури» – це фізичне насильство, катування, сильне моральне страждання, муки [3]. На наш погляд, синонімічним до терміну «тортури» є термін «катування»,

що частіше використовується в юридичній лексиці через наявність у КК України відповідного кримінального правопорушення, передбаченого ст. 127 [8]. Відповідно до диспозиції цієї статті, катування – це умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій з метою примусити потерпілого чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати від нього або іншої особи відомості чи визнання, або з метою покарати його чи іншу особу за дії, скоєні ним або іншою особою чи у скоєнні яких він або інша особа підозрюється, а також з метою залякування чи дискримінації його або інших осіб [8].

Згідно п. 3.3. Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, мордування – це дії, що полягають в багаторазовому або тривалому спричиненні болю: щипання, шмагання, нанесення численних, але невеликих ушкоджень тупими чи гостроколючими предметами, діяння термічних факторів та інші аналогічні дії [7]. Ст. 126 КК України, що визначає кримінальну відповідальність за вчинення побоїв і мордування не містить роз'яснення змісту дій, що можуть визнаватися мордуванням, а більшість науково-практичних коментарів до цієї статті містять відсилку до вищезазначеного п. 3.3. Правил [9].

Мучення, заподіяння мук визначаються як дії, що спрямовані на тривале позбавлення людини їжі, пиття чи тепла, залишення його в шкідливих для здоров'я умовах та інші подібні дії (п. 3.2. Правил) [7]. При цьому при усіх вищеперерахованих діях можуть застосовуватися дія вогню, струму, кислоти, лугу, радіоактивних речовин, отрути, яка завдає нестерпного болю потерпілому та ін.;

2) має бути з'ясований та доведений факт усвідомлення винуватою особою (злочинцем), що він завдає потерпілому психічних чи моральних страждань. При цьому у Постанові Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи» № 2 від 2 липня 2003 р. визначено, що ці страждання завдаються шляхом згальблення честі, приниження гідності, заподіяння тяжких душевних переживань, глумління або в інший спосіб [10].

У вітчизняному законодавстві відсутні визначення психічних та моральних страждань. У ст. 23 Цивільного кодексу України визначено, що моральна шкода полягає у 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи [11]. Однак, виходячи із етимологічного тлумачення слова «страждати», що розуміється як зазнавати сильного фізичного болю, мучитися від нього; зазнавати наслідки чого-небудь (переважно негативного); зазнавати моральних мук, переживань; зазнавати шкоди, збитків [3], можна дійти висновку що терміни «моральна шкода» та «моральні страждання» мають лише частковий збіг. Втім, вважаємо, що ці та інші питання не є предметом дослідження криміналістичної науки, а стосуються правильної кваліфікації кримінального правопорушення. Зазначимо лише, що оскільки мова йде про особливо тяжкий злочин, то всі кваліфікуючі ознаки цього діяння мають бути чітко визначені й закріплені у законі про кримінальну відповідальність.

Висновки. Розглянутий нами перелік обставин, що підлягають з'ясуванню на початковому етапі розслідування вбивств, вчинених з особливою жорстокістю, не є вичерпним, він може бути розширеним в кожному окремому випадку досудового розслідування. Проте цей перелік є основою для формування алгоритму розслідування вбивств з особливою жорстокістю, визначення переліку завдань, які повинні бути вирішені як на початковому етапі розслідування, так і на подальшому його етапі, а також плануванні необхідних для вирішення цих завдань процесуальних дій – слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, а також організаційно-тактичних заходів забезпечувального характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 25.05.2024).

2. Салтевський М.В. Криміналістика: підручник для вузів. Київ: Кондор, 2008. 592 с.
3. Словний української мови в 11 томах. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=з%27ясовувати> (дата звернення: 25.05.2024).
4. Кунтій А.І. Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 220 с.
5. Убивство Оксани Макар. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Убивство_Оксани_Макар (дата звернення: 25.05.2024).
6. Ухвала Колегії суддів Палати з кримінальних справ Верховного Суду України від 15.07.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0199700-03#Text> (дата звернення: 25.05.2024).
7. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затв. Наказом Міністерства юстиції України від 26 липня 1995 р. № 255/791 та Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. № 6 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95#Text> (дата звернення: 25.05.2024).
8. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 25.05.2024).
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України в 2-х томах, Том 1. URL: <http://meگو.info/матеріал/стаття-126-побої-і-мордування> (дата звернення: 25.05.2024).
10. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України 07.02.2003 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text> (дата звернення: 25.05.2024).
11. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 40–44, ст. 356 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 25.05.2024).